

ACR - 6200
INVC...nms 5/2/01

**SATU KAJIAN PENGUASAAN SEBUTAN
BAHASA AL-QURAN DIKALANGAN
PELAJAR-PELAJAR SEKOLAH MENENGAH
KEBANGSAAN AGAMA**

OLEH

ABDUL RAHMAN BIN MD. HASSAN

**FAKULTI BAHASA & LINGUISTIK
UNIVERSITI MALAYA
1999**

Perpustakaan Universiti Malaya

A510141778

KANDUNGAN

Prakata	i
Sinopsis	iii
Penghargaan	v

Bab 1:Pengenalan

1.0 Pendahuluan	1
1.1 Pentingnya Analisis Kesilapan	7
1.2 Tujuan Kajian	9
1.3 Ruang Lingkup Kajian	10
1.4 Responden	10
1.5 Perbatasan Kajian	10
1.6 Metodologi Kajian	11
1.7 Tinjauan Awal Kajian Lepas	13

Bab 2: Sebutan Bahasa Al-Quran dan Permasalahannya

2.0 Pendahuluan	16
2.1 Huruf-Huruf Al-Qur'an	19
2.1.1 Sistem Tulisan dan Ejaan Bahasa Arab	20
2.1.2 Tanda Baca	24
a) Tanda Baris	24
b) Tanwin	25
c) Syaddah	25
d) Baris Sakinah	26
e) Vokal Panjang dan Ditong	26
2.1.3 Bunyi Yang Berdekatan	27
2.2 Ghunnah	27
2.3 Kawasan Letak Huruf	28

2.3.1 Kawasan Bibir Mulut	28
2.3.2 Kawasan Lidah	29
2.1.3 Kawasan Halqum	30
2.1.4 Kawasan Rongga Mulut	30
2.1.5 Kawasan Rongga Hidung	31
2.4 Sifat-sifat Huruf	33
2.4.1 Sofir	34
2.4.2 Qolqalah	34
2.4.3 Lin	36
2.4.4 Inhiraf	36
2.4.5 Taqrir	36
2.4.6 Tafasysyi	37
2.4.7 Istitalah	37
2.4.8 Hams	37
2.4.9 Jarh	37
2.4.10 Syaddah	38
2.4.11 Rakhawah	38
2.4.12 Tawassut	38
2.4.13 Isti'la'	38
2.4.14 Istifal	39
2.4.15 Itbaq	39
2.4.16 Infitah	39
2.4.17 Izlaq	39
2.4.18 Ismat	39
2.5 Cara Menyembunyikan Huruf	42
2.5.1 Huruf wau (وَوْ)	42
2.5.2 Huruf Mim (مِمْ)	42
2.5.3. Huruf Ba (بَأْ)	43
2.5.4 Huruf Fa (فَأْ)	43
2.5.5 Huruf Dza' (ذَاءْ)	44
2.5.6 Huruf Zal (ذَالْ)	45
2.5.7 Huruf Tha' (ثَاءْ)	45

2.5.8 Huruf Zai	(زاء)	46
2.5.9 Huruf Sad	(د صاد)	46
2.5.10 Huruf Sin	(سين)	47
2.5.11 Huruf Ta'	(تاء), Dal (دال) dan Ta'	48
2.5.12 Huruf Ra'	(راء)	49
2.5.13 Huruf Nun	(نون)	50
2.5.14 Huruf Lam	(لام)	51
2.5.15 Huruf Dhad	(ضاد)	51
2.5.16 Huruf Jim	(جيم)	52
2.5.17 Huruf Syin	(شين)	53
2.5.18 Huruf Ya'	(ياء)	53
2.5.19 Huruf Kaf	(كاف)	54
2.5.20 Huruf Qaf	(قاف)	55
2.5.21 Huruf Kha'	(خاء)	55
2.5.22 Huruf Ghin	(غين)	56
2.5.23 Huruf Ha'	(هاء) dan 'Ain (عين)	56
2.5.24 Huruf Ha'	(هاء)	57
2.5.25 Huruf Hamzah	(همزه)	58
2.5.26 Huruf- huruf Mad	(لف ، واء ، ياء)	59
2.6 Sifat-Sifat Huruf Yang Tidak Tetap	.....	61
2.6.1 Izhar	.....	61
a. Izhar Halqi		62
b. Izhar Syafawi		62
c. Izhar Mutlak		63
d. Izhar lam		63
2.6.2 Idgaham	.....	66
a. Sebab bersamaan		66
b. Sebab sejenis		66
c. Sebab Berdekatan		67
2.6.3 Ikhfa'	.....	73
a. Ikhfa' Hakiki		73
b. Ikhfa' Syafawi		74

2.6.4 Iqlab	76
2.6.5 Tafkhim dan Tarqiq	76
a. Sebutan huruf Ra	78
b. Ditebalkan sebutan Lam atau Tafkhim Lam	80
c. Sebutan huruf Alif	80
d. Dinipiskan dengung atau gunnah Ikhfa'	80
2.7 Mad	84
2.7.1 Huruf-huruf Mad	84
2.7.2 Pembahagian Mad	84
2.8 Wakaf dan Ibtida'	94
2.8.1 Jenis-Jenis Berhenti (Waqaf)	96
2.8.2 Sebab-Sebab Wakaf	98
2.8.3 Cara Mewakafkan Bacaan	107
Tanda-tanda wakaf	109
Ibtida'	112

Bab 3: Analisis Data

3.0 Pendahuluan	118
3.1 Dapatan Kajian Utama	119
3.2 Dapatan Soal Selidik dan Temubual Dengan Pelajar	153
3.3 Dapatan Soal Selidik Guru-Guru Al-Qur'an	154

Bab 4: Rumusan dan Cadangan

4.0 Pendahuluan	157
4.1 Rumusan	157
4.1.1 Hubungan Antara Kesalahan Yang Dilakukan Oleh Pelajar Dengan Masalah Yang Dihadapi	157
4.1.2 Hubungan Antara Kesalahan Yang Dilakukan Oleh Pelajar Dengan Cara Pengajaran Guru	161
4.1.3 Hubungan Antara Kesalahan Yang Dilakukan Oleh Pelajar Dengan Masa Yang Diperuntukkan	163

4.1.4 Hubungan Antara Kesalahan Pelajar Dengan Kemudahan Asas	164
4.1.5 Sikap Pelajar Dan Perhatian Ibubapa	165
4.2 Cadangan	
4.2.1 Pengajian Al-Qur'an Peringkat Pra Sekolah	167
4.2.2 Pengajian Al-Qur'an Sekolah Rendah dan Menengah	171
4.2.3 Pengajian Al-Qur'an di Maktab dan Universiti	172
4.2.4 Peranan Guru Dalam Usaha Mengatasi Masalah Kelemahan Membaca Al-Qur'an.....	173
4.2.5 Penubuhan Kelab Al-Qur'an	174
4.2.6 Media Massa	175
4.2.7 Kesedaran dan Motovasi	177
4.2.8 Penyelian Ibubapa	178
Rujukan	178
Lampiran 1	182
Lampiran 2	187
Lampiran 3	191
Lampiran 4	192

JADUAL

Jadual 1	22
Jadual 2	23
Jadual 3	32
Jadual 4	41
Jadual 5	65
Jadual 6	72
Jadual 7	75
Jadual 8	83
Jadual 9	93
Jadual 10A	110
Jadual 10B	111
Jadual 10C	117
Jadual 11	120
Jadual 12	121
Jadual 13	121
Jadual 14	123
Jadual 15	125
Jadual 16	126
Jadual 17	129
Jadual 18	133
Jadual 19	138
Jadual 20	142
Jadual 21	146
Jadual 22	148
Jadual 23	150
Jadual 24	152
Jadual 25	152

PRAKATA

Ramai orang memperkatakan tentang kelemahan membaca Al-Quran khususnya di kalangan pelajar sekolah rendah dan menengah. Kelemahan ini membimbangkan kerana ia adalah ibadat yang berkait pula dengan ibadat lain iaitu sembahyang. Walau bagaimanpun sehingga hari ini belum ada suatu kajian yang terperinci mengenainya. Menyedari hakikat ini, saya cuba mengkaji punca-punca utama bagi masalah yang dihadapi dan berusaha mengenal pasti aspek-aspek kelemahan yang perlu diatasi. Saya memilih tajuk "SATU KAJIAN PENGUASAAN SEBUTAN BAHASA AL-QUR'AN DI KALANGAN PELAJAR-PELAJAR SEKOLAH MENENGAH KEBANGSAAN AGAMA" untuk mendapat gambaran yang menyeluruh. Dengan mengetahui kelemahan pelajar-pelajar sekolah menengah dapatlah dibuat kesimpulan bahawa kelemahan tersebut akan berterusan hingga mereka dewasa kerana tidak ada masa lagi untuk mereka belajar secara formal. Kalau pelajar-pelajar sekolah agama didapati lemah membaca Al-Quran, sudah tentu pelajar di sekolah Menengah Kebangsaan biasa lebih lemah dari itu lagi. Kelemahan pelajar-pelajar sekolah menengah menguasai sebutan Al-Quran menggambarkan kegagalan proses pengajaran dan pembelajaran di peringkat sekolah rendah kerana sepatutnya mereka telah dapat menguasainya sebelum memasuki sekolah menengah.

Kajian ini membicarakan tentang hukum-hukum *tajwid* yang menjadi panduan kepada mereka yang membaca *Al-Quran*. Setiap kaedah yang dikemukakan, disertakan dengan contoh-contoh yang boleh membantu pembaca memahaminya dengan mudah. Bahagian utama kajian ini ialah analisis tentang kesalahan pelajar tingkatan tiga Sekolah Menengah Kebangsaan Agama Tok Jiring, Kuala Terengganu membunyikan bahasa *Al-Quran* dan punca timbulnya masalah tersebut.

Adalah diharapkan kajian ini dapat menjadi panduan kepada semua pihak yang prihatin terhadap kelemahan tersebut. Saya amat sedar bahawa masih ada banyak kelemahan terdapat dalam kajian ini. Walau bagaimanapun, sekurang-kurangnya ia menjadi pembuka jalan kepada kajian-kajian yang lebih menyeluruh. Sebarang kelemahan dan kesalahan sekiranya ada, silalah betulkan semoga boleh memberi kebaikan kepada semua.

Abdul Rahman bin Md Hassan,
Fakulti Bahasa & Linguistik
Universiti Malaya.

SINOPSIS

Disertasi ini ditulis berdasarkan kajian yang dilakukan di Sekolah Menengah Kebangsaan Agama Tok Jiring, Kuala Terengganu. Fokus utama kajian yang dibuat adalah kepada guru-guru yang mengajar Al-Quran dan Pelajar-Pelajar Tingkatan Tiga Tahun 1997.

Bab pertama merupakan pengenalan yang menerangkan tentang permasalahan pelajar-pelajar membaca Al-Quran secara umum. Kemudian dinyatakan secara ringkas tentang kepentingan analisis kesilapan, kepentingan kajian ini, ruang lingkup kajian, responden, batasan kajian metodologi dan tinjauan awal kajian lepas.

Bab kedua membicarakan tentang cara membunyikan bahasa Al-Quran yang melibatkan makhraj huruf, sifat-sifatnya yang lazim dan yang tidak lazim, *mad*, *qasr*, *waqaf* dan *ibtida*'.

Bab ketiga diisi dengan data-data yang dikumpul dan dimasukkan ke dalam jadual mengikut jenis-jenis kesalahan dan dianalisis satu persatu. Daripada analisis yang dibuat, lahir masalah-masalah sebenar tentang kelemahan-kelemahan para pelajar membaca Al-Quran. Terdapat beberapa faktor yang menjadi punca kepada masalah tersebut dan perlu dicari jalan penyelesaian.

Bab keempat merupakan rumusan dan cadangan. Dalam bab ini dirumuskan dapatan yang diperolehi dari bab ketiga dan

disimpulkan masalah-masalah utama mengikut aspek-aspek tertentu. Seterusnya dikemukakan cadangan penyelesaian bagi masalah-masalah tersebut.

PENGHARGAAN

Alhamdulillah, segala puji bagi Allah, selawat dan salam kepada Nabi Muhammad (SAW), seluruh keluarganya dan para sahabat.

Saya mengucapkan banyak-banyak kesyukuran kepada Allah (SAW) yang mana dengan limpah kurnianya dapat saya menyiapkan disertasi ini bagi menyempurnakan pengajian sarjana saya.

Dalam ruangan ini saya merakamkan setinggi-tinggi penghargaan khusus kepada penyelia saya, Ustaz Muhammad bin Abdul Rahman yang banyak memberi tunjuk ajar dan membimbing saya dari awal hingga ke akhir. Dorongan dan kata-kata perangsang yang diberi menjadikan semangat saya sentiasa segar sekalipun berhadapan dengan berbagai-bagai masalah.

Penghargaan juga ditujukan kepada Ustaz Rosdi bin Ismail, Ustaz Husain dan semua pensyarah di Fakulti Bahasa dan Linguistik Universiti Malaya yang telah membekalkan maklumat dan pengetahuan kepada saya secara langsung dan juga secara tidak langsung sehingga saya dapat menulis dan menyiapkan disertasi ini.

Terima kasih juga diucapkan kepada pihak Fakulti Bahasa dan Linguistik Universiti Malaya di bawah pimpinan Profesor Dato' Asmah Haji Omar di atas segala kerjasama yang diberikan sepanjang usaha saya menyiapkan kajian ini.

Juga saya ucapkan berbanyak-banyak terima kasih kepada pihak Sekolah Menengah Agama Kebangsaan Agama Tok Jiring, Kuala Terengganu khususnya Tuan Pengetua yang telah memberi

kerjasama dan guru-guru Al-Quran serta pelajar-pelajar yang sudi menjadi responden dalam kajian ini.

Tidak ketinggalan juga, ucapan terima kasih kepada kawan-kawan yang membantu saya dalam bentuk idea dan teknikal.

Akhir sekali, ucapan terima kasih kepada isteri yang tersayang, Che Noriah binti Yusof dan anak-anak; Noor Azizah, Qamaruddin, Nor Hana, Maryam dan Fatimah yang banyak membantu menyiapkan kajian ini.

Saya memohon keampunan daripada Allah S.A.W. andainya usaha ini menyebabkan terabai tanggungjawab saya terhadap anak-anak yang memerlukan penuh perhatian dan bimbingan daripada saya seperti Muhammad, Abdulah, Ahmad Yusuf, Abdul Aziz, Solahuddin, Hassan Syukri, ‘Aisyah dan Khadijah.

Akhir sekali saya doakan kepada semua yang terlibat agar dirahmati Allah di dunia dan di akhirat.